

Кримець Людмила Володимирівна – доктор філософських наук, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії (соціально-гуманітарних проблем) Національного університету оборони України імені І. Черняховського

УДК: 101+301.1

ФІЛОСОФСЬКО-РЕЛІГІЄЗНАВЧІ АСПЕКТИ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Релігія належить до духовної сфери суспільного життя, і, в свою чергу, визначається як комплекс ідей, поглядів, уявлень, переконань, що впливають на формування особливої релігійної свідомості та розширюють світоглядні орієнтири особистості. Виникнувши, релігійна свідомість постає як спосіб духовно-практичного осягнення людиною світу.

Дослідження релігієзнавчих аспектів військової теорії і практики неможлива без врахування значення капеланства для духовного супроводу та морально-психологічного забезпечення військ (сил). В особі капелана війська отримують підготовленого організатора духовного життя військових підрозділів, який на практиці має реалізувати високу гуманістичну роль релігії у поширенні та утвердженні загальнолюдських цінностей.

Ключові слова: соціальна філософія, релігія, військова теорія і практика, капеланство, морально-психологічне забезпечення військ.

ФИЛОСОФСКО-РЕЛИГИОВЕДЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ВОЕННОЙ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ

Религия принадлежит к духовной сфере общественной жизни, и, в свою очередь, определяется как комплекс идей, взглядов, представлений, убеждений, влияющий на формирование религиозного сознания и расширяет мировоззренческие ориентиры личности. Возникнув, религиозное сознание предстает как способ духовно-практического постижения человеком мира.

Исследование религиоведческих аспектов военной теории и практики невозможно без учета значения капеланства для духовного сопровождения и морально-психологического обеспечения войск (сил). В лице капелана войска получают подготовленного организатора духовной жизни военных подразделений, который на практике должен реализовать высокую гуманистическую роль религии в распространении и утверждении общечеловеческих ценностей.

Ключевые слова: социальная философия, религия, военная теория и практика, капеланство, морально-психологическое обеспечение войск.

PHILOSOPHY AND RELIGIOUS ASPECTS OF THE MILITARY THEORY AND PRACTICE

The main proposal of article is to analyses the philosophy and religious aspects of the military theory and practice in the context of currently military situation of Ukrainian society and Ukrainian army.

The author combine modern philosophical and religious knowledge and the practice of military daily activity and reality of combat operations.

According of author positions, religion belongs to the spiritual sphere of social life, and, in its turn, it defines as a complex of views, ideas and beliefs, influencing the formation of religious consciousness and broadening the worldviews of the individual. Having arisen, religious consciousness appears as a way of spiritual and practical comprehension by the person of the world.

Religion has its own features, functions (epistemological, axiological, praxiological) and structure (religious consciousness, religious relations and activities, religious organizations), which are reflected in the organization of military social management, in military theory and practice.

Military practice requires an in-depth analysis of the religious aspects of military conflicts occurring in the world as factors of influence both on the day-to-day operations of troops (forces) and on the effectiveness of combat operations, which requires a comprehensive assessment of the religious situation in order to take into account its characteristics in planning a battle (operation).

Religion can play an extremely important role in raising morale and military discipline, and through them, respectively, raising combat readiness and combat capability of the Armed Forces in general. Religion in the military is an important means of educational and ideological work; at least it aims to the faithful. It can contribute to the improvement of relations in military units, a positive moral and psychological climate.

The study of the religious aspects of military theory and practice is impossible without taking into account the importance of chaplaincy for spiritual accompaniment and moral and psychological support for troops (forces).

In the person of the chaplain, the troops will receive a trained organizer of the spiritual life of the military units, which in practice must realize the high humanistic role of religion in spreading and affirming universal human values.

Key words: social philosophy, religion, military theory and practice, chaplaincy, moral and psychological support of troops.

Постановка проблеми. Релігія, історично, супроводжувала людину на всіх етапах її життєдіяльності. Вона – своєрідний атрибут суспільного життя і, незважаючи на науково-технічний прогрес, продовжує утримувати позиції в якості дієвого механізму соціального регулювання та формування суспільного світогляду. Окрім того, внаслідок значних змін, що відбуваються в економічній, політичній, культурній сферах нашого суспільства, інтерес до релігії протягом останніх десятиліть, значно зростає. Це пов'язано з тим, що у суспільстві існують проблеми морально-етичного та світоглядного характеру, без розв'язання яких неможливо розбудовувати нашу державу та її військову організацію на засадах демократії, гуманізму, довіри та соціальної справедливості.

Релігія належить до духовної сфери суспільного життя, і, в свою чергу, визначається як комплекс ідей, поглядів, уявлень, переконань, що впливають на формування особливої релігійної свідомості та розширюють світоглядні орієнтири особистості. Виникнувши, релігійна свідомість постає як спосіб духовно-практичного осягнення людиною світу.

Релігії належить важлива роль у життєдіяльності Збройних Сил України. Вона здатна стати важливим чинником морального виховання військовослужбовців, запропонувати певні цінності для утворення національної ідеології, що сприятиме як формуванню високоякісного національного війська, так і розбудові національної держави загалом. Ця думка пов'язана з надіями на відродження українських культурних традицій – і суспільних, і військових.

Виклад основного матеріалу. Згідно авторського підходу, релігія розглядається як сфера духовного життя суспільства, соціальної групи, особистості, спосіб духовного-практичного осягнення світу і контекст формування релігійного світогляду, заснованого на вірі в надприродні явища. Структура релігії включає релігійну свідомість, релігійні відносини і діяльність, релігійні організації.

Релігійна свідомість – специфічний спосіб ставлення віруючого до світу через систему поглядів і почуттів, актуалізованих за допомогою віри в надприродні явища. Релігійна свідомість включає в себе “Символ віри” – об’єкт будь-якої природи, що в свідомості віруючого наділяється надприродними властивостями завдяки механізмам суб’єктивації; “феномен віри” – активне, емоційно-забарвлене морально-етичне відношення віруючого до Символу віри, що проявляється у релігійній діяльності; “релігійний наратив” – комплекс морально-етичних норм, принципів та

правил поведінки, що визначені у релігійних першоджерелах та підтверджуються власним життєвим досвідом віруючого; “релігійні почуття та уявлення” відрізняються від звичайних предметом переживань і можуть бути психологічно як негативними (страх, розгубленість), так і позитивними (любов, радість). Релігійні уявлення і почуття виступають в ролі мотивів вчинків віруючих.

Релігійна свідомість є джерелом релігійного світогляду, головним елементом якого є релігійна картина світу як сукупність загальних поглядів на світ, його будову, походження, розвиток і місце людини в ньому. Кожна релігія пропонує своє бачення світу.

Релігійна діяльність є видом соціальної діяльності і складається з: теоретичної діяльності (продукування релігійних ідей, систематизація та тлумачення догматів теології, складання богословських творів, нормотворча діяльність тощо); практичної діяльності (богослужіння, паломництво, благодійність, місіонерство, освітньо-виховна та управлінська діяльність в системі релігійних організацій, капеланська, реставраційно-будівельна діяльність тощо).

Релігійні відносини – це вид соціально-ідеологічних відносин, що реалізуються через стосунки віруючих, релігійні зв'язки громад і церков. Схеми відносин регламентуються релігійними звичаями, нормами, правилами та статутами. Релігійні відносини спрямовані на актуалізацію та поширення релігії у соціальному просторі і за формою найчастіше будуються за схемою:

$$S - O(S) - O(S) + O(S) + O(S)$$

Де S – суб'єкт релігійного впливу (апостол, пророк, священнослужитель тощо), що формує свідомість і поведінку об'єктів впливу (віруючих). O – об'єкт релігійного впливу (віруючий), що в свою чергу внаслідок активної, емоційно-діяльнісної природи феномену віри, має прямо або опосередковано сприяти поширенню релігії в світі, перетворюючись на суб'єкт релігійного впливу.

Завдяки активізації релігійних відносин, за умови, що кожний віруючий потенційно стає проповідником власних релігійних поглядів у безпосередньому соціальному оточенні, релігії поширюються в соціальному просторі.

Найпоширенішою організаційною формою релігії є церква – об'єднання віруючих на основі спільних релігійних уявлень, обрядів, канонів, традицій. Конституційовані елементи церкви – це віровчення, релігійна діяльність і відповідна організаційна структура.

Як зазначалося вище, релігія відіграє надзвичайно велику роль у суспільстві, що визначено її функціями. Основними функціями релігії є такі:

– гносеологічна функція – спрямована на формування певного релігійного світогляду, світорозуміння, світовідчуття у процесі пізнання людиною світу і рефлексії щодо власного місця і ролі у ньому. Певною мірою гносеологічна функція релігії включає в себе компенсаторну функцію (здатність релігії певним чином компенсувати недостатні знання про світоустрій, відтворювати в свідомості людини ідеальну модель соціальних відносин, в яких людина почувається вільною і щасливою);

– аксіологічна функція – визначення базових релігійних цінностей та ціннісних орієнтацій релігійної спільноти, формування морально-етичних наративів, виховання релігійної доброчесності;

– праксеологічна функція – спрямована на активізацію практики релігійної діяльності і включає в себе регулятивну функцію (активізація механізмів соціального управління та суспільної регуляції), інтегративну функцію (активізація засобів ідейного об'єднання, згуртування суспільства, індивідів та інститутів), апологетичну функцію (обґрунтування істинності та захист від критики основ віровчення, догматів і принципів релігії), комунікативну функцію (формування зв'язків між віруючими, активізація їхнього спілкування в межах єдиного

віросповідання).

В історії України накопичено чималий досвід співпраці держави і релігії, релігії і війська. Так, національно-визвольна боротьба українського народу проти польського поневолення XVII-XVIII ст. відбувалася під гаслами захисту православної віри. Особисто Б. Хмельницький надавав надзвичайно великого значення співпраці з православною церквою.

Під час національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. важливу роль у національно-патріотичному вихованні військовослужбовців Армії УНР відігравали саме військові священики. За допомогою духовно-релігійних заходів вони здійснювали вагомий вплив на світогляд старшин і козаків, спрямовували їх на підтримку політики Директорії УНР, сприяли підвищенню рівня національної свідомості і патріотизму, зміцненню військової дисципліни і правопорядку. Їхня діяльність регламентувалася керівними документами, зокрема Статутом внутрішньої служби Армії УНР.

Протягом XX ст. були випадки, коли в одній військовій частині священики різних конфесій і вір співпрацювали між собою заради досягнення спільної мети у збройній боротьбі за державну незалежність України. Наприклад, у Корпусі Січових Стрільців Армії УНР спільно діяли православні та греко-католицькі священики. Зважаючи на їхній великий авторитет у тодішньому українському суспільстві, уряд УНР та командування Української армії уміло використовували їхні можливості у проведенні національно-патріотичного виховання особового складу.

Як бачимо, релігійний вплив на особовий склад Української армії був одним з пріоритетних напрямів роботи з військовиками і спрямовувався на формування у них твердої переконаності в необхідності збройного захисту незалежної України. Крім того, значний досвід душпастирської опіки, який ще підлягає дослідженню, накопичено Українською Повстанською Армією.

Досліджуючи вплив релігії на життєдіяльність Збройних Сил України, необхідно усвідомити зміст понять релігійне виховання та релігійна освіченість. Релігійне виховання, як і виховання загалом, передбачає спеціально організований, цілеспрямований процес відповідного формування особистості військовослужбовця, який зобов'язує його вести певний спосіб життя, дотримуватися певних вимог – обов'язково молитися, дотримуватись постів, брати участь у релігійних обрядах тощо. Таке виховання можливе лише за умови його професійного забезпечення.

Те ж саме стосується релігійної освіти. Як показала практика, вона доцільна та потрібна усім без винятку насамперед тому, що загальний гуманістичний зміст релігійних вчень відповідає тенденціям гуманізації та демократизації, оскільки релігія – це складова національної та світової культури. Релігійна освіта допоможе не лише розібратися у власній історії та культурі, але й сприяти формуванню моральності та духовності українського народу, оскільки релігійне вчення – це певна цілісна мораль, яка поєднує релігійні і загальнолюдські цінності. Тому, аналізуючи діалектичний зв'язок між власне релігійними та загальнолюдськими аспектами складного релігійного комплексу, зауважимо, що останній може бути важливим не тільки для віруючих. Саме загальнолюдське і гуманне у релігійному вченні здатне стати вирішальним чинником у вихованні військовиків – і віруючих, і атеїстів.

Ознайомлення з релігійною спадщиною необхідне, тому що релігійне виховання пронизує й узагальнює різноманітні явища історії та культури нашого народу, надає їм глибокого морального значення. Шлях наближення до ідеалу один: об'єднання зусиль армії та релігії на шляхетних засадах загальнолюдських цінностей. Взаємодія армії та релігії сприятиме формуванню у військовиків гуманістичних якостей, потрібних для життя у єдиному світовому просторі, вихованню поваги до держави, її символів та атрибутів, Конституції, законів, статутів, командирів (начальників), товаришів по службі. Спільні дії армії та релігії здатні не лише долучити військовослужбовців до загальнолюдських та християнських цінностей, але й навчити протистояти антидержавним та антиукраїнським проявам.

Релігія може відігравати надзвичайно велику роль у піднесенні бойового духу та військової дисципліни, а через них, відповідно, у підвищенні бойової готовності та боєздатності Збройних Сил загалом. Релігія у війську є важливим засобом виховної та ідеологічної роботи, принаймні тієї, що спрямована на віруючих. Вона здатна сприяти покращенню взаємовідносин у військових підрозділах, формуванню позитивного морально-психологічного клімату.

Практичні кроки із залучення релігії до Збройних Сил України починаються зі створення умов для задоволення релігійних потреб військовиків-віруючих. Найперша і найголовніша потреба – це потреба молитовного спілкування віруючого з Богом. Моління буває індивідуальним та колективним. Перше не потребує спеціального приміщення, але все ж таки має відбуватися у зручному для цього місці і, принаймні, потребує усамітнення. У військових умовах його досягти не так вже й просто. Ще гірша ситуація з колективним молінням, яке однозначно потребує спеціально пристосованого для цього приміщення.

Для вирішення зазначеної проблеми передусім необхідно скористатися діючими місцевими храмами, каплицями та молитовними будинками. Військовики-контрактники зможуть користуватися ними у вільний від служби час. Для військовиків строкової служби можливі певні ускладнення. Вочевидь, необхідно подбати про те, щоб ця категорія військовиків у законному порядку отримала гарантію залишати розташування військової частини у дні та часи церковних служб у межах вимог Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України.

Окремому розгляду підлягає питання про створення, особливо у віддалених військових частинах, спеціальних молитовних приміщень (кімнат), де мають бути розміщені лише загально-християнські релігійні символи (хрест), а ікони окремих конфесій – у спеціальних шафах, з метою уникнення зневажливого ставлення до релігійних почуттів віруючих інших конфесій. Порядок роботи молитовної кімнати та черговість її використання повинен визначити заступник командира з морально-психологічного забезпечення.

Нагальною проблемою взаємодії армії та релігії є порядок участі військ в урочистих церковних церемоніях і богослужіннях та участь духовенства в окремих військових ритуалах. Мова йде про молебні у пам'ять загиблих на війні, освячення нових військових кораблів, військових споруд, бойових прапорів, початку навчань та навчального року тощо. Така практика вже торує собі шлях у військах. На сьогодні стоїть питання про її регламентацію, унормування та закріплення у статутах, інших документах, що регулюють військову діяльність.

Сучасні реалії вимагають від нас усвідомлення, що віра в людину є підґрунтям християнства. Православ'я давно стало невід'ємною часткою життя українців. Адже йому притаманна глибока віра у можливість людини бути духовно чистою, щирою, милосердною, щедрою, націленою на добро. Звідси випливає надзвичайно важливе завдання офіцерів – побороти зло у людині й спрямувати її до добра. У такому контексті роль офіцерів не є спогляданням за природним розвитком військовиків, а практична діяльність з утвердження поняття про добро у їхній свідомості.

Крім зазначеного, існує не менш важлива ділянка для спільної роботи командирів (начальників) та церкви щодо роз'яснення співвідношення між такими поняттями, як “патріотизм та необхідність захисту держави зі зброєю у руках” та вимогами християнської моралі “не вбивай”, “любви ворогів своїх” тощо. Досягнути необхідного консенсусу з цього питання можливо лише тоді, коли християнські та професійні позиції військовиків будуть співпадати. Виходячи з цього, у питаннях релігійного виховання необхідно максимально зблизити зовнішні чинники впливу з внутрішніми мотивами поведінки, а якщо точніше, то домагатися того, щоб християнські та морально-етичні принципи визначали конституційні та законодавчі норми, вимоги військових статутів та накази командирів (начальників).

Відтак, виходячи з того, що віруюча людина не буває жорстокою, несправедливою, грубою, практика останніх років свідчить, що християнська віра має стати духовною опорою військовиків для служіння Богові та Україні, визначати моральний стан особистості військовика. Адже віра

просвітлює розум та очищає серце, робить людину скромною, терпеливою і чесною. Чим більше буде людей віруючих, духовно багатих, які непорушно стоять на моральних засадах, тим міцнішим буде українське суспільство та сильнішою буде його армія.

Патріотизму без духовності не буває, а без патріотизму не може бути надійних захисників Батьківщини. Сила духу, яка дається вірою, служить гарантом боєздатності армії, оскільки не «однострої і зброя воїна, а безстрашність, мужество, хоробрість його і дух воїна», на думку Г. Сковороди, свідчать про силу армії [8]. Церква бореться з гріхом, удосконалює людину, готує її до вічності, а держава забезпечує мир і порядок в країні та дбає про добробут громадян. Держава – це живий організм, душею якого є віра і Церква. Армія, як сила державна, і Церква, як сила духовна, здатні відродити гідність та авторитет української держави.

Тому на сьогоднішньому етапі реформування армії та держави важливим стає поєднання патріотичного ідеалу з християнськими моральними ідеалами. Саме вони здатні сформувати відданого Україні військовослужбовця, готового на самопожертву заради нашої Батьківщини. Поєднання духовно-морального ідеалу з любов'ю до Вітчизни стане великою ідеєю, яка об'єднає на духовних засадах наш народ і надихатиме його на творче відновлення та гідне добropорядне життя.

Останнім часом процес поглиблення взаємодії Збройних Сил України та релігійних організацій набув значного розвитку і нового змістовного наповнення: досягнута домовленість керівництва Міністерства оборони України та уповноважених представників Церков і релігійних організацій України стосовно шляхів активізації військово-релігійних відносин.

Дослідження релігієзнавчих аспектів військової теорії і практики неможливе без врахування значення капеланства (душ пастирства) для духовного супроводу та морально-психологічного забезпечення військ (сил). В особі капелана війська отримують підготовленого організатора духовного життя військових підрозділів, який на практиці має реалізувати високу гуманістичну роль релігії у поширенні та утвердженні загальнолюдських цінностей.

Капелани покликані залишатись пліч-о-пліч з військовими, підтримувати їх духовно, ставати невід'ємною частиною військового колективу, підтримувати їхні родини, слугувати мостом між мирним життям та фронтом. Окрім того, капелан повинен виступати провідником національної ідеології, відродження національних традицій, національної ментальності тощо. Він може реалізовувати мобілізаційний потенціал релігії у напрямку підвищення морально-психологічного духу і військової дисципліни, загалом боєготовності та боєздатності збройних сил.

Походження терміну «капелан» сягає IV століття і пов'язане із французьким воїном на ім'я Мартін (317-397), що відрубав мечем половину свого бойового плаща, щоб зігріти жебрака. Уві сні лицар побачив, що цей загорнутий у плащ жебрак – Ісус Христос. Через деякий час він звільнився з військової служби і з кількома колишніми військовими товаришами заклав перший монастир у Галлії (360 р.). З плином часу Мартін був оголошений святим патроном Франції. Та половина плаща (лат. – «сарра»), яка зберігалася у воїна, стала реліквією Меровінгської королівської династії. Виїжджаючи на війну, король брав святиню із собою. Для її збереження в польових умовах розгорталася шатро «sarpella», а відповідальність за неї ніс священик, якого почали називати «sarpellanus».

Кодекс церковних канонів визначає: «Капелан – це священик, якому на постійних засадах доручається пастирська опіка над якоюсь спільнотою вірних Христу, яке здійснюється згідно з нормами універсального чи партикулярного права». Виходячи з цього, маємо величезну кількість видів капеланства: військове, поліцейське, тюремне, медичне, академічне, спортивне, судове тощо.

Військовий капелан – це священик або духовний лідер релігійної громади. Він може бути пастором, служителем, рабином, імамом або просто представником церкви. Але останнє можливе лише як тимчасове явище, доки не з'явиться дійсний військовий капелан. Військовий капелан

пов'язаний з певною конфесією або релігійною організацією, він є її представником у війську. Але він надає духовну підтримку людям будь-якого віросповідання, не нав'язуючи іншим своїх релігійних поглядів, при цьому не відмовляючись від власних переконань.

Головна місія капелана на війні – «Бути поруч» (гасло військового капеланства). Окрім цього кожен військовий капелан повинен намагатись: – зберегти людяність у воїнах і в собі; – зберегти совість людини у військовій формі; – дати воїну віру (надію); – опікуватись духовним станом війська (військової частини, підрозділу); – сприяти недопущенню самогубств; – співпрацювати з місцевими релігійними громадами різних конфесій; – надавати консультативну допомогу військовому командуванню у прийнятті етичних рішень; – здійснювати необхідний обрядовий супровід військової діяльності.

Кожна країна будує національне військове капеланство виходячи з історично-конфесійної структури суспільства, стану державно-церковних взаємин, розробки національного законодавства чи наявного суспільного договору щодо можливості допуску священиків до державних інститутів (не лише війська). Важливими елементами цієї системи є, також, рівень автономності церкви, її ставлення до можливості військової служби, ступінь міжцерковної толерантності.

Окремому аналізу підлягає діяльність військових капеланів під час проведення АТО на Сході України. За час, протягом якого ведуться бойові дії (2014-2017 р.) більше семисот священнослужителів та церковних активістів різних конфесій побували в зоні конфлікту. Серед них були священнослужителі-капелани, священнослужителі-волонтери та помічники одних і других.

Під час проведення АТО, військові капелани не обмежувалися служінням на передовій та військовослужбовцям. Вони були відкриті до спілкування та обміну досвідом з волонтерами та спеціалістами у сфері психології та психотерапії. Важливим елементом у їхній допомозі суспільству стала підтримка контактів з родинами військовослужбовців, які також перебували у важкому становищі. Окрім постійних відвідувань, спільних молитов, гуманітарної допомоги, частина з капеланів взяла на себе обов'язок допомоги вдовам загиблих бійців, заохочуючи громаду до допомоги та влаштування особливих заходів пам'яті.

Окремим сектором роботи військових капеланів можна виділити допомогу пораненим. Саме так багато хто з військових священиків став служити у медичних установах, організовуючи свята, шукаючи необхідні медикаменти та допомогу. Пізніше реабілітація не лише поранених, а й постраждалих емоційно та психологічно, продовжилась у релігійних організаціях, храмах та монастирях. Капелани та місцеве духовенство стали організовувати спеціальні програми духовного відновлення у стінах монастирів, курси з реабілітації при церковних громадах, спільні соціальні акції та допомогу дітям бійців.

Таким чином, військові капелани вийшли далеко за межі служіння безпосередньо військовим на передовій або у військових частинах та на полігонах. Вони стали тим мостом, який поєднав громади, наголошуючи на потребі допомоги захисникам. Саме вони стали тими, хто чесно розповіли про війну та перебіг подій на передовій, ставши спікерами для багатьох медіа. Капелани стали тими, хто вивів релігійні організації на новий рівень суспільної активності, доброчесності і соціальної відповідальності.

Висновки. Релігія належить до духовної сфери суспільного життя, і, в свою чергу, визначається як комплекс ідей, поглядів, уявлень, переконань, що впливають на формування особливої релігійної свідомості та розширюють світоглядні орієнтири особистості. Виникнувши, релігійна свідомість постає як спосіб духовно-практичного осягнення людиною світу. Релігія має свої особливості, функції (гносеологічна, аксіологічна, праксіологічна) та структуру (релігійна свідомість, релігійні відносини і діяльність, релігійні організації), які знаходять своє відображення в організації військово-соціального управління, у військовій теорії та практиці.

Тенденція зростання ролі релігійного чинника у суспільному житті в Україні, його окремих сферах, зокрема в оборонній галузі, значущість питання задоволення релігійних потреб військовослужбовців, налагодження ефективної моделі взаємодії між Збройними Силами України та Церквою – ці та інші чинники за сучасних умов припускають наявність релігійної складової управлінської компетентності командного складу, оволодіння офіцерами релігійнознавчими знаннями, розумінням особливостей діяльності представників релігійних конфесій та течій. Усвідомлення специфіки різних релігійних систем сприятиме подальшому розвитку управлінської культури офіцерського корпусу.

Військова практика вимагає глибокого аналізу релігійних аспектів військових та інших конфліктів, що відбуваються у світі, як чинника впливу як на повсякденну діяльність військ (сил), так і на ефективність ведення бойових дій, що потребує всебічної оцінки релігійної обстановки для врахування її особливостей при плануванні бою (операції).

Дослідження релігійнознавчих аспектів військової теорії і практики неможлива без врахування значення капеланства для духовного супроводу та морально-психологічного забезпечення військ (сил). В особі капелана війська отримують підготовленого організатора духовного життя військових підрозділів, який на практиці має реалізувати високу гуманістичну роль релігії у поширенні та утвердженні загальнолюдських цінностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Забзалюк Д. Душпастирська служба українських військових формацій першої половини ХХ ст. / Д. Забзалюк. – Львів, 2012. – 188 с.
2. Здіорук С. І., Суспільно-релігійні відносини: виклики Україні ХХІ століття / С. І. Здіорук. – К., 2005.
3. Зелінський А. О. Соняхи. Духовність на час війни / А. О. Зелінський. – Львів: «Видавництво Старого Лева», 2015. – 128 с
4. Калениченко Т., Коханчук Р. Бути поруч. Основи військового капеланства для військових і волонтерів / Т. Калениченко, Р. Коханчук. – К.: Видання ініційовано та здійснено «Київським Богоявленським Ставропігійним Братством», 2016. – 44 с
5. Крimeць Л. В. Філософія влади та управління науково-освітнім простором: монографія / Л. В. Крimeць. – К.: Золоті ворота, 2016. – 410
6. Крimeць Л. В., Пальчик С. І. Аксіологічні аспекти патріотизму в контексті соціального управління: монографія / Л. В. Крimeць, С. І. Пальчик. – К.: Поліграфічний центр НУОУ, 2013. – 250 с.
7. Малюга В. М. Основи релігійних вчень та практичні рекомендації органам військового управління щодо душпастирської опіки військовослужбовців Збройних Сил України: Навчально-методичний посібник / [В. П. Кротиков, В. Л. Топальський, О. І. Уткін та ін.]. – К. : НДЦ ГП ЗС України, 2010. – 106 с.
8. Чорний В. С. Місце та роль релігії в реформуванні Збройних Сил України / Віталій Сергійович Чорний // Пріоритети державної політики в галузі свободи совісті: шляхи реалізації: Зб. наук. матеріалів / Держ. ком. України у справах національностей та релігій, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова; Редкол.: В. Андрущенко та ін. – К.: Світ Знань, 2007. – С. 161–166.